

7. Lindström S. W. DDL Unlimited: Dynamic Doxastic Logic for Introspective Agents. / S. Lindström and W. Rabinowicz. – Erkenntnis. – № 50 – P. 353–385.

8. Odifreddi P. G. Classical Recursion Theory. / P. Odifreddi. – Amsterdam : North Holland; second edition, 1999. – 686 p.

References:

1. Chalmers D. J. The Conscious Mind: In Search of a Fundamental Theory / David Chalmers. – New York ; Oxford : Oxford University Press, 1996. – 432 p.

2. Chalmers D. J. The Content and Epistemology of Phenomenal Belief / David Chalmers. // Consciousness: New Philosophical Perspectives – Oxford : Oxford University Press, 2003. – P. 220–272.

3. Dennett D. Toward a Cognitive Theory of Consciousness / Daniel Dennett // Brainstorms: Philosophical Essays on Mind and Psychology. – Cambridge, MA : MIT Press, 1978. – P. 163–188.

4. Fodor J. A. The Modularity of Mind / Jerry Fodor. – Cambridge, MA : MIT Press, 1983. – 145 p.

5. Kyburg Henry E. Jr. Probability and the Logic of Rational Belief / Henry Kyburg // Middletown, CT: Wesleyan University Press, 1961. – 346 p.

6. Levesque H. J. On Acting Together / Hector Levesque et al. // Proceedings AAAI '90, 1990. – P. 94–99.

7. Lindström S. W. DDL Unlimited: Dynamic Doxastic Logic for Introspective Agents. / S. Lindström and W. Rabinowicz. – Erkenntnis. – № 50 – P. 353–385.

8. Odifreddi P. G. Classical Recursion Theory. / P. Odifreddi. – Amsterdam : North Holland; second edition, 1999. – 686 p.

Надійшла до редколегії 22.10.19

Я. О. Петік

ФІЛОСОФСЬКІ ПРОБЛЕМИ МЕНТАЛІСТСЬКОЇ ЛОГІКИ

Розглядаються філософські проблеми менталістської логіки. Менталістська логіка – це формальна система, яка концентрує увагу на закритих процесах ментального життя індивіду замість розгляду деяких зовнішніх деталей раціональної поведінки, як робить більшість логік, що існують (як, наприклад, BDI). Проект такої логіки порівнюється з логіками дії, що існують.

Головна проблема в цьому розгляді – це проблема інтерпретації модальності. Менші проблеми містять загальнодоступний контент, багаторівневі структури, які посилаються самі на себе, а також нечіткість. Також досліджується мисленнєвий експеримент "мозок в бочці" як методологічний концепт. Це дослідження матиме наслідки для філософії логіки, штучного інтелекту, теорії референції.

Ключові слова: філософія логіки, філософія свідомості, психологістична логіка, народна психологія.

Jaroslav Oleksandrovych Petik

ФИЛОСОФСКИЕ ПРОБЛЕМЫ МЕНТАЛИСТСКОЙ ЛОГИКИ

Рассматриваются философские проблемы менталистской логики. Менталистская логика – это формальная система, которая концентрирует внимание на скрытых процессах ментальной жизни индивида вместо рассмотрения некоторых внешних деталей рационального поведения, как делают большинство существующих логик (как, например, BDI). Проект такой логики сравнивается с существующими логиками действия.

Главная проблема в этом исследовании – это интерпретация модальности. Меньшие проблемы включают в себя общедоступный контент, многоуровневые и самоссылающиеся структуры, а также нечеткость. Эта статья также изучает мыслительный эксперимент "мозги в бочке" как методологический концепт. Это исследование будет иметь последствия для философии логики, искусственного интеллекта, теории референции.

Ключевые слова: философия логики, философия сознания, психологическая логика, народная психология.

УДК 1(430)Кант:141:378.4(477-25)"198"(091)

DOI:10.17721/sophia.2019.14.10

В. А. Савченко, асп.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна
savchenko860@gmail.com

ІДЕЇ КАНТІВСЬКОЇ ФІЛОСОФІЇ В РЕЦЕПЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ДУМКИ (У ДОСЛІДЖЕННЯХ П. КОПНІНА, В. ШИНКАРУКА, М. БУЛАТОВА, А. САВЧЕНКО)

Висвітлюється досвід реконструкції логіко-методологічної концепції І. Канта про норми і правила постановки питань (завдань, проблем) у природознавстві і в науках чистого розуму. Відзначається його епістемологічне обґрунтування проблемності наукового пізнання. Основна увага зосереджена на обґрунтуванні рецепції кантівської філософії в працях П. Копніна, В. Шинкарука, М. Булатова та А. Савченка.

Присвячується вивченню філософії І. Канта в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка в 80-х роках ХХ ст. Розглядається значення філософії І. Канта в професійному університетському середовищі і його вплив на розвиток вітчизняної філософської думки.

Суперечливість філософії І. Канта сприяла формуванню різних філософських шкіл, течій і напрямів. Своім ученням про антиномії розуму він відіграв визначну роль у розвитку діалектики. Прогресивним було і його вчення про роль антагонізмів в історичному процесі. Тільки через їх подолання можливе досягнення найбільшого завдання людського роду – загального правового громадянського стану, а також встановлення вічного миру між державами.

У першій половині ХХ століття головною течією вітчизняної філософії був ідеалістичний напрям. Місце І. Канта в розвитку вітчизняної філософії, особливо його етичне вчення, було визначальним. Кантієська свобода має в своєму змісті духовні компоненти: філософські, психологічні, релігійні – і визначає місце І. Канта у вітчизняній філософії у 80-х роках ХХ століття.

Таким чином, розгляд філософії І. Канта у власному самостійному значенні і цілісності, конкретності як самої по собі цінності (не можна ігнорувати, зрозуміло, ту обставину, що вона є складовою частиною німецької класичної філософії), не тільки правомірний, але й необхідний.

Більшість робіт присвячено різним (окремим, індивідуальним) проблемам філософської системи І. Канта, класифікація яких проводиться за кількома ознаками. Як правило, дослідники виходять з поділу творчості І. Канта на два періоди – докритичний і критичний. Простежується тенденція (поки ще слабка) дослідження на методологічному рівні зв'язку докритичного і критичного періодів.

Ключові слова: філософія, категоричний імператив, університетська філософія, кантознавство.

Нова українська філософія формувалася і розвивалася в інтелектуальному просторі філософського факультету Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка (так він тоді офіційно називався), а також дослідному співтоваристві Інституту філософії ім. Г. С. Сковороди. Творча співдружність цих установ висуває як своїх лідерів П. Копніна, а потім В. Шинкарука. Навколо них виникає і затверджується "медитативне середови-

ще", яке отримало визнання своєї цінності як у творчому інтелектуальному, так і громадянському розумінні. Тому в цій статті буде досліджено проблеми єдності логіки, діалектики і гносеології, причому не тільки в філософії Г. Гегеля, але у філософії загалом. Особливо сьогодні, в епоху "плюралізму", коли різноманіття різних течій і напрямів веде від цілісного філософського погляду на світ.

У середині 1970-х років спостерігається поглиблення зацікавленості кантівською філософією. Тож у своїх кантознавчих студіях В. Шинкарук намагався виявити "живий" зміст філософії кенігсберзького мислителя, що, у свою чергу, передбачало розкриття специфіки кантівського розуміння "найважливіших проблем діалектики, логіки і теорії пізнання" [9, с. 5]. З цього випливає, що В. Шинкарук зберігає зацікавленість логіко-гносеологічною проблематикою. Таке тематичне "звуження" предмета дослідження пояснює, чому В. Шинкарук обмежився теоретичною філософією І. Канта. У певному плані київський філософ мав намір повному, не через геґелівські "окуляри" (хоча, безперечно, геґелівські підходи все ж зберігають свій вплив), розібратись у кантівському трансценденталізмі, у розрізненні формальної і трансцендентальної логіки; з'ясувати природу та функції категорійного синтезу; розкрити роль "негативної діалектики" з її вченням про антиномії розуму; показати позитивний сенс кантівського розрізнення ноумену й феномену – всі ці питання, зрештою, визначили структуру кантознавчої монографії та її результати. Отже, дослідження кантівської теоретичної філософії дало В. Шинкарукові змогу зробити важливий методологічний висновок: "Філософія Канта, попри весь свій визначальний вплив на наступний розвиток німецької класичної філософії, зберігає самостійне значення і потребує під час свого розгляду широкого, синтетичного підходу, який враховував би і вади діалектичного ідеалізму і обмеженість метафізичного матеріалізму" [9, с. 326]. Тобто В. Шинкарук фактично поставив під сумнів ефективність канонічного марксистського принципу лінійного розвитку філософських ідей і систем, принципу, що його, як відомо, сформулював і послідовно застосував Г. Геґель у своїй логіці та в історії філософії. Цей, здавалось, сумнівний і вкрай обмежений з багатьох причин (як на сьогодні) підхід до вивчення духовно-історичних явищ, зокрема, до розгляду філософських ідей, потребував для свого спростування чи хоча б якогось обмеження, як на той час, додаткової аргументації, оскільки ніхто зі знаних і впливових марксистських теоретиків не ставив під сумнів принцип "єдності логічного та історичного". Незважаючи на це, обґрунтуванню його дієвості та евристичності у ті роки було присвячено низку праць. Наприклад, праці М. Розенталя, Б. Кедрова, Е. Ільєнкова, В. Вазюліна, М. Булатова, щоб переконатись у тому, з якою повагою сприймала цей методологічний постулат тогочасна радянська філософія [9, с. 324].

На думку В. Шинкарука ідеалістична помилка Канта полягає в тому, що він відірвав мислення від його об'єкта, мислимих об'єктивних предметів. Реально немає і бути не може "чистого" мислення, а є мислення про чисте мислення, що відбиває світ. Тому система мислення (знання), відображаючи світ, здатна давати його зображення, його уявну картину. Узагальнена в філософських категоріях ця картина і виступає як світогляд [9, с. 86]. Що є світ – це говорить знання світу (система наукового і філософського знання). Для вдумливого розуму дійсний світ є світ яким він виступає в знанні. Протиставляти знання світу дійсному світу (світу самому по собі) – означає переходити на позиції відриву мислення від буття, що характерно для гносеології Канта. Знати, який світ сам по собі поза розуму, що пізнає дійсно, не можна, бо це означає знати його поза розумом, знати без знання і поза ним, що є безглуздом. Тисячолітня практика суспільного життя людини, практика

розвитку його знань, свідчить, що світ відкривається людині в її знаннях, в її розумі. Тому "система розуму" може бути й повинна бути системою знань про світ.

В. Шинкарук стверджував, що предмет "трансцендентальної філософії" це система понять розуму, які мають значення апріорних принципів пізнання. І. Кант мислив ці поняття як щось ззовні (з самого "чистого розуму"), що додається до об'єктів пізнання. І в цьому його ідеалізм. Філософія, безсумнівно, повинна дати систему понять розуму, але ця система є системою знання "про світ, що відображає світ, а тому здатної зображувати його, "бути системою не "чистого" розуму, а "системою" світу, відображеного в поняттях розуму. Перетворюючи онтологію на науку про "чистий розум" ("трансцендентальна філософія"), І. Кант позбавляв філософію її дійсної онтологічної функції, функції теоретичного пояснення світу, світогляду.

Загалом кантівське розуміння предмета філософії, руйнуючи старі онтологічні уявлення (філософія – наука про все дійсне), не "знімало" їх, а відновлювало на ідеалістичній основі. Онтологія як особлива філософська наука вижила себе вже в період І. Канта. Але, критикуючи її, Кант пішов не по шляху виявлення онтологічної функції системи – понять розуму, а по шляху заміни старої онтології як науки про дійсне поза розуму новою онтологією як наукою про дійсне в розумі ("система понять розуму" = "трансцендентальна філософія"). Реалізація ідеї "трансцендентальної філософії" як "системи чистого розуму", що повинна бути наукою про дійсне (онтологією) неминуче повинна була вести до ідеалістичного виведення дійсного з розуму, що надалі намагались зробити послідовники трансценденталізму І. Канта – Фіхте і Шеллінґ.

В. Шинкарук дотримувався тієї точки зору, що, намагаючись досліджувати не результат, а чистий початок, саму здатність пізнання як можливість пізнання, І. Кант насправді досліджував щось протилежне, а саме чистий результат – продукт історичного процесу пізнання, взятий в застиглому вигляді, як щось одвічно дане. Тому на практиці у нього і вийшов повний збіг об'єкта дослідження "критики чистого розуму" і "трансцендентальної філософії". Адже виявилось, що та і інша беруть розум як щось готове. Цим і пояснюється висновок І. Канта, що "критика" повинна "архітектурно" дати "трансцендентальну філософію", тобто систему понять розуму. "...Критика чистого розуму, – писав він, – повинна окреслити архітектонічно, тобто заснований на принципах, повний план з заповною за повноту і надійність всіх частин цієї будівлі. Вона являє собою систему всіх принципів чистого розуму. Сама ця критика ще не називається трансцендентальною філософією виключно тому, що вона повинна була б містити в собі також ґрунтовний аналіз всього апріорного людського пізнання, щоб бути повною системою. Наша критика, правда, повинна також дати повне перерахування всіх основних понять, що становлять зазначене чисте знання, проте вона абсолютно правильно утримується від ґрунтовного аналізу самих цих понять, а також від повного переліку похідних з них понять...". Отже, відмінність між "критикою чистого розуму" і "трансцендентальною філософією" виявляється відмінністю, що стосуються тільки повноти дослідження одного і того самого.

Однак твердження І. Канта про збіг змісту науки про пізнавальні здібності розуму ("критики чистого розуму") і науки про систему понять розуму ("трансцендентальної філософії") не можна розглядати тільки як продукт ме-

тафізичного підходу до дослідження розуму. У цих твердженнях міститься щось більше, а саме підхід, який нашоєхує на думку про збіг системи філософського знання ("системи розуму") з теорією пізнання. Але у Канта ця думка не могла отримати розвитку, бо у нього такий збіг має здійснитися не на основі процесу пізнання, а на основі його готових результатів, тобто зовні, практично не піддається реалізації.

Не випадково поворот до світогляду потребував усвідомлення різних способів артикуляції досвіду, розуміння того, що людський досвід не зводиться до якогось єдиного знаменника, тобто до якоїсь однієї "найважливішої" функції – знання, волі чи оцінки. Власне таке розуміння стало провідним для Шинкарука, і це відбулося вочевидь під впливом кантівської філософії. Наприклад, кантівські мотиви присутні у визначенні Шинкаруком співвідношення знання та практичного життя: "У практичній життєдіяльності... експериментальна і теоретична перевірка того чи того припущення, що висувається для прийняття рішення, у більшості випадків просто нездійсненні" [10, с. 13]. Вочевидь кантівське розрізнення знання, опінії та віри також можна углядіти у відомій тезі В. Шинкарука щодо значення для людини віри саме у практичному житті: "До передумов практичного життя ми ставимось не як до гіпотез, а як до прийнятих на віру знань... У творчих актах свідомості віра відіграє суттєву роль. Йдеться не лише про релігійну віру, а й про віру як необхідну властивість людської свідомості взагалі" [10, с. 13]. Нова позиція В. Шинкарука, яка починає домінувати в його текстах десь від 1970-х років, полягала в тому, що не знання, а вірування відіграють вирішальну роль у практично-духовних стосунках людини зі світом – у світогляді, моральності, естетичному досвіді тощо. Вірування функціують не завдяки своїй теоретичній обґрунтованості, не тому, що вони є аподиктичними знаннями, а всупереч такій обґрунтованості, не втрачаючи від цього своєї практичної ефективності і дієвості. Зрештою, на переконання В. Шинкарука, спроможність людини діяти на ґрунті віри, власних переконань є свідченням не слабкості, а сили людини, її здатності вчиняти на ширших засадах, ніж це передбачає та вможлиблює теоретичний розум. Тож під орудою В. Шинкарука з'явилась доволі цікава філософська конструкція – світогляд, "світ людини", що досить швидко отримала популярність, оскільки виявила свою методологічну ефективність у різноманітних за своїм спрямуванням дослідженнях і філософських дисциплінах – етиці, естетиці, філософії науки, історії філософії, соціальній філософії тощо.

Позиція В. Шинкарука знайшла своє подальше відображення і в працях М. Булатова [2, с. 62]. Зокрема, філософ звертає увагу на те, що аби показати суть "основного закону практичного розуму" Канта, який формулює його як: "Роби так, аби максимум твоєї волі міг водночас мати силу принципу загального законодавства", потрібно зрозуміти ставлення його до законів природи і до особистих нахилів особистості... Моральний закон вказує як вчиняти. Він показує не те, як люди вчиняють, а як мають вчиняти. Тому І. Кант називає його імперативом, наказом. Тут філософ дещо погоджується з І. Кантом, адже останній розмежовує природні і моральні закони. Перші діють незалежно від нас, другі – залежать від волі людини.

Під час розгляду співвідношення імператива та особистої схильності сам закон виявляється формальним. Тому етика І. Канта справедливо вважається

формалістичною, абстрактною, неісторичною. Але, не дивлячись на це, в цьому так званому формалізмі є раціональний момент.

З чотирьох формально можливих співвідношень обов'язку та особистої схильності (переважання одного з елементів при збереженні іншого або ж повне витіснення одного іншим) істинно моральним, по І. Канту, є перемога обов'язку, але не те, що знищує особистість, а визнає її нею.

Гармонії обов'язку та почуття І. Кант не визнає. Вони перебувають у боротьбі, в якій перемаєць тільки один. Якщо перемагає обов'язок тоді індивід моральний.

Подвійність кантівського імперативу, індивідуального та загального одночасно, в даному плані виражає те, що "практичний розум" – суспільний по суті справи, але ще не втілений в дійсність і присутній в окремих індивідах у вигляді ідей. Його реалізація – втілення свободи – міститься у майбутньому [2, с. 65].

М. Булатов зазначає, що за І. Кантом в основі всієї історії лежить "план природи", який визначає її хід як цілого. Окремі індивіди керуються своїм власним інтересом і як результат виникає антагонізм. Боротьба інтересів породжує державу і право, які дають можливість моральному удосконаленню людей.

Уся система філософії І. Канта спочатку ділиться на дві частини – формальну та матеріальну. Першу утворює логіка та трансцендентальна естетика, в другій, реальній, розглядаються предмети думки, а та, у свою чергу ділиться на дві частини – теоретичну та практичну: філософію природи та філософію моралі. Перша, на думку І. Канта, може мати емпіричні принципи, друга, – тільки апіорні.

М. Булатов наголошує на тому, що безпідставно було б зводити вчення Канта до гносеології. І. Кант зазначає, що одна річ – співвідношення уявлень з об'єктом в пізнанні, інше – уявлення як причина об'єкта (в продуктивній діяльності), і нарешті – відношення їх тільки до суб'єкта, коли вони викликають задоволення.

Увагу М. Булатова привертає те, як Кант вводить здатність судження в свою систему. Він виходить з поняття "досвіду". Останній є форма знання і, отже, передбачає поняття. Якщо йдеться про досвід взагалі, то і необхідні для нього поняття мають загальний характер. Це – категорії, апіорні, по І. Канту, умови досвідченого знання загалом. Категорії утворюють систему, а тому і досвід є "система за трансцендентальними законами, а саме таким, які а піорі дає сам розум" [2, с. 112].

Але, крім "трансцендентальних", є безліч особистих, особливих законів досвіду. Їх І. Кант називає емпіричними і вважає справедливо, що їх не можна вивести з апіорних законів розуму. Тому, хоча останні утворюють систему; а значить є системою і досвід взагалі (вона викладена І. Кантом в аналітиці в "Критиці чистого розуму") "проте можливо настільки безмежне розмаїття емпіричних законів і настільки велика різноманітність форм природи, які стосуються особистого досвіду, що поняття про систему за цими (емпіричним) законам повинно бути абсолютноно чуже розуму, і не можна зрозуміти можливість, а тим більше необхідність такого цілого" [5, с. 108]. Це розмежування вельми важливе. По-перше, в ньому відбивається той факт, що категорії сформувалися протягом всієї історії людства і "розум" останнього немислимий без них, так що вони здаються як би незалежними від досвіду, апіорними. Але знання розвивається, розвивається і сам досвід, і в ньому завжди є величезна безліч особистих законів, які ще не

увійшли в цей категоріальний склад пізнання. Тут тому і немає видимості, що вони досвідчені, що фіксується також І. Кантом. По-друге, побудова системи вимагає загального принципу.

А. Савченко у своїй дисертації "Кант і позитивізм (Проблеми предмета філософії)" [6, с. 57] порівнює концепції предмету філософії, які були розроблені І. Кантом і позитивізмом та проводить аналіз основних тенденцій, що окреслили трансформацію принципів філософії І. Канта на трьох основних етапах історії позитивізму.

У своїй роботі вчений наголошує, що предмет філософії І. Канта вперше у новоєвропейській філософській традиції зводить до логіко-гносеологічної та методологічної проблематики, обмежуючи світоглядні функції філософського знання, яке знайшло своє завершення в позитивізмі.

А. Савченко зазначає, що належність позитивізму до спадщини І. Канта відмічає не тільки генетичне прийняття, але й конкретні суперечності, оскільки позитивістські прочитання І. Канта характеризуються відомою неадекватністю, являючи собою типовий приклад критики його вчення ніби "з боку" і в цьому сенсі дійсним спадкоємцем кращих досягнень кантівської філософії являється не позитивізм, а марксизм-ленінізм, який висуває на передній план ті ідеї І. Канта, які були втрачені позитивізмом (вчення про речі в собі, діалектика тощо).

Виявлення генетичної залежності трактування предмета філософії на трьох етапах його розвитку дозволяє глибше зрозуміти суть сучасних позитивістських концепцій, оскільки виступає дієвим засобом критики їх ідейної та методологічної неспроможності.

А. Савченко, на противагу позиції І. Канта про те, що якщо представити простір та час не апріорними, то вони теж можуть дати синтетичне знання, але воно за своїм характером буде лише емпіричним (досвід), тобто не буде знанням необхідності та загальності, і тут вчений наводить думку Л. Фейєрбаха, яка є протилежною тому, як розумів природу апріорного синтетичного знання І. Кант. "Але, звісно, – писав Л. Фейєрбах, – те, що для людини є апостеріорним, для філософа – апріорно, оскільки якщо людина збрала дані досвіду та об'єднала їх в загальних поняттях, вона, звісно, в змозі висловити "синтетичне судження, а ріогі" [7, с. 134].

В І. Канта сама можливість апріорних синтетичних суджень стверджується виключно на тій підставі, що простір та час відносяться лише до світу явищ. На думку А. Савченко, І. Кант дає суб'єктивно-ідеалістичне трактування простору і часу і водночас погоджується з тим, що Кант звертає увагу на те, що не можна розуміти відмінності між чуттєвими та інтелектуальними ступенями тільки як логічну відмінність, воно в першу чергу лежить в різноманітній природі їх походження та змісту.

А. Савченко стверджує, що правильно дотримуватися тієї точки зору, що протиставлення емпіричного та апріорного в філософії І. Канта не носить абсолютного характеру, кожне з них носить свої так звані обов'язки. Особливо, якщо взяти до уваги, що І. Кант основною своєю метою ставив завдання обґрунтувати можливість наукового знання, а це передбачало у нього поєднання як апріорного, так і апостеріорного. Звичайно, сутність такого трактування природи знання і співвідношення в ньому апріорного та емпіричного залишається ідеалістичною але, як, писав Л. Фейєрбах [8, с. 111].

А. Савченко підтримував точку зору В. Шинкарука, що "... Кант не настільки поверховий, як сучасні позитивісти. На його думку, хоча філософія і не дає науко-

вого знання, вона все ж таки необхідна для наукового пізнання, оскільки вона надає йому регулятивні принципи, ідеї для синтезу емпіричного знання та теоретичні системи" [9, с. 78].

Постійна апеляція всіх різновидів позитивізму до ідейного спадку І. Канта свідчить про те, що позитивізм в аргументуванні своїх філософських концепцій намагався спертися на сучасний йому рівень розвитку природознавства та історико-філософської традиції, але обидві сфери знання використовувались у своїх корисливих цілях.

Виходячи зі змісту статті, можна зробити висновок про те, що інституційна філософія на Україні у 80-х рр. багато в чому відповідала рівню загальноєвропейського розвитку філософської культури, до того ж вона мала в процесі свого становлення досить характерні відмітні риси, що роблять її тим сприятливим ґрунтом, на якому отримали свій розвиток і інтерпретацію новаторські філософські ідеї, зокрема ідеї нової німецької філософії [1].

П. Копнін розглядав філософію Канта в плані критики ідеології історизму, створення ідеальної моделі суспільства і її реалізації.

В. Шинкарук досліджуючи історичні передумови виявлення та постановки основної гносеологічної і логічної проблематики філософії Канта, критично переглядає кантівське рішення цієї проблематики, його переваги і недоліки, з'ясовується "доля" філософських ідей І. Канта в німецькому класичному ідеалізмі. Розкриваючи витоки кантівської філософії в методології раціоналізму і сенсуалізму Нового часу, В. Шинкарук [9] звертає особливу увагу на ряд загальних закономірностей історико-філософського процесу.

На думку А. Савченко І. Кант дає суб'єктивно-ідеалістичне трактування простору і часу і водночас погоджується з І. Кантом, що не можна розуміти відмінності між чуттєвими та інтелектуальними ступенями тільки як логічну відмінність.

Безумовно, у першій половині ХХ століття головною течією вітчизняної філософії був ідеалістичний напрям. Місце Канта в розвитку вітчизняної філософії, особливо його етичне вчення, було визначальним. Кантівська свобода має у своєму змісті духовні компоненти: філософські, психологічні, релігійні – і визначає місце Канта у вітчизняній філософії у 80-хх рр. ХХ століття.

Список використаних джерел:

1. Андрос Євген. Володимир Шинкарук: антропологічний поворот в українській філософії другої половини ХХ сторіччя / Євген Андрос // Філософська думка. – 2017. – № 1. – С. 66–73.
2. Булатов М. А. "Практический разум", философия истории и теория целесообразности / М. А. Булатов // Критические очерки по философии Канта. – Киев : Наукова думка, 1975. – С. 62–109.
3. Булатов М. Німецька класика – світогляд – філософська антропологія / М. Булатов // Філософсько-антропологічні читання 98 (До 70-річчя засновника Київської світоглядно-антропологічної школи Володимира Шинкарука) : зб. наук. праць. – К. : Стилоос. – 1999. – С. 43–96.
4. Булатов М. А. Деятельность и структура философского знания / М. А. Булатов. – К. : Наукова думка, 1976. – 216 с.
5. Горський В. Історія української філософії / В. Горський – К. : Наукова думка, 1997. – 289 с.
6. Савченко А. І. Кант и позитивизм: проблема предмета философии : диссертация ... канд. филос. наук / А. И. Савченко. – Киев, 1986. – 155 с.
7. Фейєрбах Л. История философии: собрание произведений в 3-х т. / Л. Фейєрбах. – М. : Мысль, 1967. – Том 2. – С. 347.
8. Фейєрбах Л. Основные положения философии будущего. Избр. филос. произв. : в 2-х т. / Л. Фейєрбах. – М. : Госполитиздат. 1955. – Т. 1. – С. 160.
9. Шинкарук В. И. Теория познания, логика и диалектика (И. Кант как родоначальник немецкой классической философии) / В. И. Шинкарук. – К. : Наукова думка, 1974. – 370 с.
10. Шинкарук В. И. Единство диалектики, логики и теории познания / В. И. Шинкарук. – Киев, 1977. – 367с.

References:

1. Andros Jevghen. Volodymyr Shynkaruk: antropologhichnyj povorot v ukrajinsjki filofosofiji drugoho polovyny KhKh storichchja / Jevghen Andros // Filofosofska dumka. – 2017. – № 1. – pp. 66–73.
2. Bulatov M. A. "Praktycheskyj rozum", filofosofija ystoryy u teoryja celesoobraznosti / M. A. Bulatov // Krytycheskye ocherky po filofosofiji Kanta. – Kyev : Naukova dumka, 1975. – pp. 62–109.
3. Bulatov M. Nimecjska klasyka – svitoghljad – filofosofska antropologhija / M. Bulatov // Filofosofska-antropologhichni chytannja 98 (Do 70-rihchja zasnovnyka Kyjivskoj svitoghljadno-antropologhichnoj shkoly Volo- dymyra Shynkaruka) : zb. nauk. pracj. – K. : Stylos. – 1999. – pp. 43–96.
4. Bulatov M. A. Dejatel'nostj u struktura filofosofskogo znanyja / M. A. Bulatov. – K. : Naukova dumka, 1976. – 216 p.
5. Ghorskyj V. Istorija ukrajinskoj filofosofiji / V. Ghorskyj – K. : Naukova dumka, 1997. – 289 p.

6. Savchenko A. Y. Kant u pozytyvyzm: problema predmeta filofosofy : dyssertacija ... kand. fylos. nauk / A. Y. Savchenko. – Kyev, 1986. – 155 p.
7. Fej'erbakh L. Ystoryja filofosofy: sobranje proyzvedenyj v 3-kh t. / L. Fej'erbakh. – M. : Myslj, 1967. – Tom 2. – 347 p.
8. Fej'erbakh L. Osnovnye polozhenija filofosofy budushhego. Yzbr. fylos. proyzv. : v 2-kh t. / L. Fej'erbakh. – M. : Ghospolytyzdat. 1955. – T. I. – 160 p.
9. Shynkaruk V. Y. Teoryja poznanyja, loghyka u dyalektyka (Y. Kant kak ronodnachal'nyk nemeckoj klassycheskoj filofosofy) / V. Y. Shynka- ruk. – K. : Naukova dumka, 1974. – 370 p.
10. Shynkaruk V. Y. Edynstvo dyalektyky, loghyky u teoryi poznanyja / V. Y. Shynkaruk. – Kyev, 1977. – 367 p.

Надійшла до редколегії 16.12.19

В. А. Савченко

Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Киев, Украина

ИДЕИ КАНТОВСКОЙ ФИЛОСОФИИ В РЕЦЕПЦИИ УКРАИНСКОЙ МЫСЛИ (В ИССЛЕДОВАНИЯХ П. КОПНИНА, В. ШИНКАРУКА, М. БУЛАТОВА, А. САВЧЕНКО)

Освещается опыт реконструкции логико-методологической концепции И. Канта о нормах и правилах постановки вопросов (задач, проблем) в естествознании и в науках чистого разума. Отмечается его эпистемологические обоснования проблемности научного познания. Основное внимание сосредоточено на обосновании рецепции кантовской философии в трудах П. Копнина, В. Шинкарука, М. Булатова и А. Савченко.

Посвящено изучению философии И. Канта в Киевском национальном университете имени Тараса Шевченко в 80-х годах XX в. Рассматривается значение философии И. Канта в профессиональном университетской среде и его влияние на развитие отечественной философской мысли.

Противоречивость философии И. Канта способствовала формированию различных философских школ, течений и направлений. Своим учением об антинормии разума он сыграл выдающуюся роль в развитии диалектики. Прогрессивным было и учение о роли антагонизмов в историческом процессе. Только через их преодоление возможно достижение наибольшего задания человеческого рода – всеобщего правового гражданского состояния, а также установления вечного мира между государствами.

В первой половине XX века главным течением отечественной философии было идеалистическое направление. Место И. Канта в развитии отечественной философии, особенно его этическое учение, было определяющим. Кантовская свобода имеет в своем содержании духовные компоненты: философские, психологические, религиозные – и определяет И. Канта в отечественной философии в 80-х годов XX века.

Таким образом, рассмотрение философии И. Канта в собственном самостоятельном значении и целостности, конкретности, как ценности самой по себе (не пренебрегая, разумеется, тем обстоятельством, что она – составная часть немецкой классической философии), не только правомерно, но и необходимо.

Большинство работ посвящено различным (отдельным, индивидуальным) проблемам философской системы И. Канта, классификация которых проводится по нескольким признакам. Как правило, исследователи исходят из разделения творчества И. Канта на два периода – докритический и критический. Прослеживается тенденция (пока еще слабая) исследования на методологическом уровне связи докритического и критического периодов.

Ключевые слова: философия, категорический императив, университетская философия, кантознавство.

Vjacheslav Anatolijovyc Savchenko

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

IDEAS OF KANTIAN PHILOSOPHY IN THE RECEPTION OF UKRAINIAN THOUGHT (IN THE STUDIES OF P. KOPNIN, V. SHINKARUK, M. BULATOV, A. SAVCHENKO)

The article covers the experience of reconstruction of Kant's logical and methodological conception of the norms and rules of posing questions (problems, problems) in the natural sciences and in the sciences of the pure mind. His epistemological justification of the problem of scientific knowledge is noted. The main focus is on the substantiation of the reception of Kantian philosophy in the works of P. Kopnin, V. Shinkaruk, M. Bulatov, and A. Savchenko.

The article is devoted to the study of Kant's philosophy at the Taras Shevchenko State University in the 80's of the XX century. The importance of Kant's philosophy in a professional university environment and its influence on the development of domestic philosophical thought are considered.

In the first half of the XX century, the mainstream of national philosophy was the idealistic direction. Kant's place in the development of domestic philosophy, especially his ethical teaching, was decisive. Kantian freedom has in its content the spiritual components: philosophical, psychological, religious – and defines Kant's place in national philosophy in the 80's of the XX century.

Thus, considering Kant's philosophy in its own self-worth and integrity, concreteness, as a value in itself (not ignorant, of course, is the fact that it is an integral part of German classical philosophy), not only legitimate, but necessary.

Most of the works are devoted to various (separate, individual) problems of Kant's philosophical system, the classification of which is carried out on several grounds. As a rule, researchers proceed from the division of Kant's work into two periods – critical and critical. There is a tendency (still weak) of research at the methodological level of communication between the pre-critical and critical periods.

Keywords: philosophy, categorical imperative, university philosophy, cantology.